

ДАКУМЕНТ

Беларускі рух вачыма польскай паліцыі

У Дзяржаўным архіве Берасцейскай вобласці захоўваецца справа, прысвеченая беларускаму руху на тэрыторыі Палескага ваяводства II Польскай Рэспублікі – фонд 1, воліс 9, ад.з. 47. Уваже чытачоў “Гістарычнага альманаха” прапануеца аналітычная запіска (арк. 14-15), у якой зроблена спроба аглядзе гісторыі беларускага руху. Дата напісання дакумента, як і яго аўтар не пазначаныя. Аднак змест дакумента дазваляе січвар джаць, што аналітычная запіска была складзеная ў другой палове 1924 г. Верагодна, запіска была падрыхтаваная аналітыкамі Міністэрства ўнутраных справаў і разасланая па ваяводствам.

Аляксандр Глын (Берасце)

Беларускі палітычны рух

1. Гістарычны агляд

А) Узнікшая ў 1903 г. беларуская канспіратыўная арганізацыя пад назвай “Беларуская Рэвалюцыйная Грамада”, арганізаваная Янам Луцкевічам – кірунку сацыялістычны і рэвалюцыйны. У 1905 г. яна ператварылася ў Беларускую Сацыялістычную Грамаду. Орган “Наша Доля”. У выніку ўрадавых рэпресій арганізацыя была разгромлена. Вылучыліся два памяркоўныя кірункі: нацыянальна-дэмакратычны падкіраўніцтвам Антона Луцкевіча (орган “Наша Ніва”) і хрысціянска-дэмакратычны (орган “Belarus”) для каталікоў.

Нямецкія акупанты падтрымалі беларускі культурны рух. Былі заснаваныя шэраг школ, семінары ў Свіслачы. Мерапрыемствы Ober-Ostу – ліквідацыя польскіх упłyvaў на беларускае насельніцтва, падтрымка літоўскіх праектаў.

Б) Выхук расейскай рэвалюцыі паспрыяў актывізацыі палітычнага руху. У часы Керанскага на франтах узнікаюць вайсковыя беларускія рады і камітэты. Пасля бальшавіцкага пераварота адбываюцца вайсковыя з’езды. Былі выстаўленыя патрабаванні аўтаноміі Беларусі, нацыянальнага войска, школі і г.д. Галоўная тэндэнцыя – вяртанне да краю.

Усебеларускі кангрэс адбыўся ў Менску 18 снежня 1917 г. Удзельнічала каля 1200 асобаў з усіх земляў Беларусі, таксама прымалі ўдзел палякі, рускія, жыды. Беларусы лічыць гэты з’езд Устаноўчым сходам. Бальшавікі разагналі з’езд. Аднак з’езд абраў Раду, якая стварыла выканаўчы орган – “Народны сакратарыят Беларусі” на чале з Я. Варонка. Ён прыняў назыву “Рада Беларускай Народнай Рэспублікі” і лічыўся правамоцным урадам Беларусі пасля падпісання Берасцейскага трактату. 25 сакавіка 1918 г. быў абвешчаны дэкрэт пра ўзнікненне незалежнай Беларускай Рэспублікі на ўсіх землях, дзе беларусы складаюць большасць насельніцтва (значыць з Вільній, Гародній і Беластокам), які быў разасланы ўрадам ўсіх вялікіх дзяржаваў. Дэкла-

раваная незалежнасць, якая не мела наступстваў, абаstryла адносіны з цэнтральнай уладай у Маскве і расейскім насельніцтвам Беларусі. Уступленне нямецкіх войскаў у Менск паразізавала далейшую палітычную працу. Кірауніцтва “ўрадам” перайшло да Луцкевіча.

Праграма Луцкевіча – стварэнне федэрацыйнай літоўска-беларускай дзяржавы. Паразуменне з Літвой. Варонка як міністр па беларускіх справах у Коўне.

Пасля захопу бальшавікамі Менска і Вільні ўрад Луцкевіча выехаў у Прагу, а потым на мірную канферэнцыю ў Парыж, на якой імкнуўся да міжнароднага прызнання незалежнасці Беларусі.

У той перыяд існавалі наступныя беларускія палітычныя кірункі, якія аб'ядналіся ў Радзе Рэспублікі:

- 1) сацыялісты-рэвалюцыянеры. Адпаведнік расейскіх эсэраў. Упływy расейскай культуры. Яны прапанавалі федэрацыю з Літвой у выпадку няўдачы федэрацыі з Расеяй. Да Польшчы ставяцца варожа. У сацыяльным плане найбольш радыкальныя. Фракцыя левых эсэраў блізкая да камуністаў. Найбольш актыўныя ў агітацыйнай працы.
- 2) сацыял-дэмакраты (былая Беларуская Сацыялістычная Грамада) у сацыяльным плане найбольш памяркуўныя. Прыхільнікі федэрацыі з Літвой. Адносіны да Польшчы нейтральныя. Галоўным чынам аб'ядналі прадстаўнікі інтэлігенцыі (Луцкевіч, Тарашкевіч, Цвікевіч).
- 3) сацыял-федэралісты – прыхільнікі аб'яднання з Расеяй, варожа ставяцца да Польшчы (Варонка), моцныя расейскія ўпływy, сацыяльныя пытанні не адыхаюць важнай ролі.
- 4) Беларускае прадстаўніцтва – памяркоўныя. Кірунак антырасейскі. Аўтаномія Беларусі ў межах Польшчы (Раман Скірмунт, Уласаў, Цвірко-Гадыцкі, Алексюк). Пазней прыняло назыву “Краёвая сувязь”.
- 5) хрысціянская дэмакратыя (“Каталіцкая злучнасць”) дзейнічае сярод каталікоў. Пала жэнні галоўным чынам рэлігійныя. Беларуская мова ў касцёле (ксёндз Абрантовіч, Гадлеўскі, Станкевіч).

В) Пасля ўступлення польскіх войскаў у Вільню і Менскі звароту Юзафа Пілсудскага нараджаецца арыентация на Польшчу. 9 чэрвеня 1919 г. у Вільні адбыўся беларускі з’езд, мэтай якога была выпрацоўка далейшай палітыкі. Дамінавалі на з’ездзе эсэры. Яны выказваліся за аб'яднанне Беларусі і Літвы. У адносінах да Польшчы пераважала негатыўнае стаўленне. Уплыў літоўскай агітацыі.

На гэтым падмурку ў снежні 1919 г. у Радзе Рэспублікі адбыўся раскол. Памяркоўныя групы і сацыял-дэмакраты выступілі за дзяржаўны саюз з Польшчай і стварылі “Вышэйшую Раду”. Эсэры і сацыялісты-федэралісты стварылі ўласны “ўрад” на чале з Ластоўскім, які выказаўся за саюз з Літвой. Ластоўскі збег за мяжу да Коўна і пайшоў на ўслугі да літоўскага ўраду, які выкарыстоўваў яго для ўласных палітычных мэтаў.